

BUDAPEST, III. KERÜLET, VÖRÖSVÁRI ÚT 109. (HRSZ. 16914)

Társasház építése

Lelőhely-azonosító: 45907, 72911

KULCSSZAVAK: római kor, település, katonaváros, temető, középkor, vízvezeték, réteganyag, kora újkor, út, újkor, út

BUDAPEST, DISTRICT III, 109 VÖRÖSVÁRI ROAD (PLOT NO. 16914)

Construction of an apartment building

Site IDs: 45907, 72911

KEYWORDS: Roman Age, settlement, military town, cemetery, Middle Ages, water pipe, layer finds, Early Modern Period, road, Modern Period, road

Az aquincumi katonaváros nyugati határa közelében fekvő Vörösvári út 109. számú telek igen komoly régészeti érintettsége az egykori villamosremíz (Vörösvári út 111–117.) 2006. évi részleges feltárása (Kirchhof 2007) óta nemcsak szakmai berkekben, hanem az építőipar szereplőinek körében is jól ismert tény. (1. kép) Az ingatlant, amelyre a tulajdonos egy 13 lakásból álló társasházat készült felépíteni, északnyugat-délkeleti irányban egy régészeti védettség alatt álló, feltételezhetően középkori vízvezeték (Fényes 2022) vágja keresztül. (2. kép) A közműnek a telek északi, remíz felőli határán mért tengerszint feletti magassága a tervezett mélygarázs megvalósíthatóságát eleve kétségessé tette. Ráadásul a vízvezeték mellett további középkori, illetve római kori épített örökségi elemek előkerülésére is számítani kellett. Ezért a telek tulajdonosának megbízásából 2021. augusztus 26. és szeptember 10. között bontómunkával egybekötött régészeti megfigyelés keretében az újkori feltöltés eltávolításával megkíséreltük a kultúrszint tetejének bemutatását, illetve a telek déli határvonalában a középkori vízvezeték tengerszint feletti szintjének meghatározását. A telek délkeleti sarkában kialakított, szűk szonda volt hivatott az üledékképző szubsztrátumig tisztázni a régészeti rétegsor összetételét és mélysé-

The high degree of archaeological interest of the plot at 109 Vörösvári Road, located near the western boundary of Aquincum military town, has been a well-known fact not only within professional circles but also among construction industry stakeholders since the partial excavation of the former tram depot (Vörösvári Road 111–117) in 2006 (Kirchhof 2007). (Fig. 1) The property, on which the owner planned to construct a residential building consisting of 13 apartments, is traversed in a northwest–southeast direction by a protected archaeological feature interpreted as a medieval water pipeline (Fényes 2022). (Fig. 2) The elevation of this utility line measured at the northern boundary of the plot (towards the former tram depot) already cast doubt on the feasibility of constructing the planned underground garage. In addition, the presence of further medieval and Roman-age built heritage elements was also anticipated along the water conduit. For this reason, commissioned by the property owner, a combined archaeological monitoring and controlled excavation was carried out between 26 August and 10 September 2021, during which modern fill layers were removed in order to expose the top of the cultural horizon and to determine the elevation of the medieval water conduit along the southern boundary of the

1. kép: A feltárás helyszíne Aquincum-katonaváros topográfiájára vetítve (Készítette: Kolozsvári Krisztián)

Fig. 1. The excavation site projected onto the topography of the Aquincum military town (Prepared by Krisztián Kolozsvári)

gét. A szonda metszetei az alábbi rétegsort rajzolták ki (a mélységadatok a telek járószintjétől [105,20 mBf] számítva értendők):

- 0–2,56 méter: sárgásbarna színű, homokos agyagrétegződésekből álló feltöltődés
- 2,56–2,87 méter: világosszürke színű, vaskiválással erősen tarkított elöntési réteg
- 2,87–3,45 méter: sötétszürke színű, tömött, talajos agyagréteg
- 3,45–3,65 méter: épülettörmelékes-köves omladékszint
- 3,65–4,70 méter: nagyon sötétszürke színű, réti jellegű talaj sok csigamaradvánnyal
- 4,70-től lefelé: sárgásfehérszínű, összecementálódott üledékképző szubsztrátum.

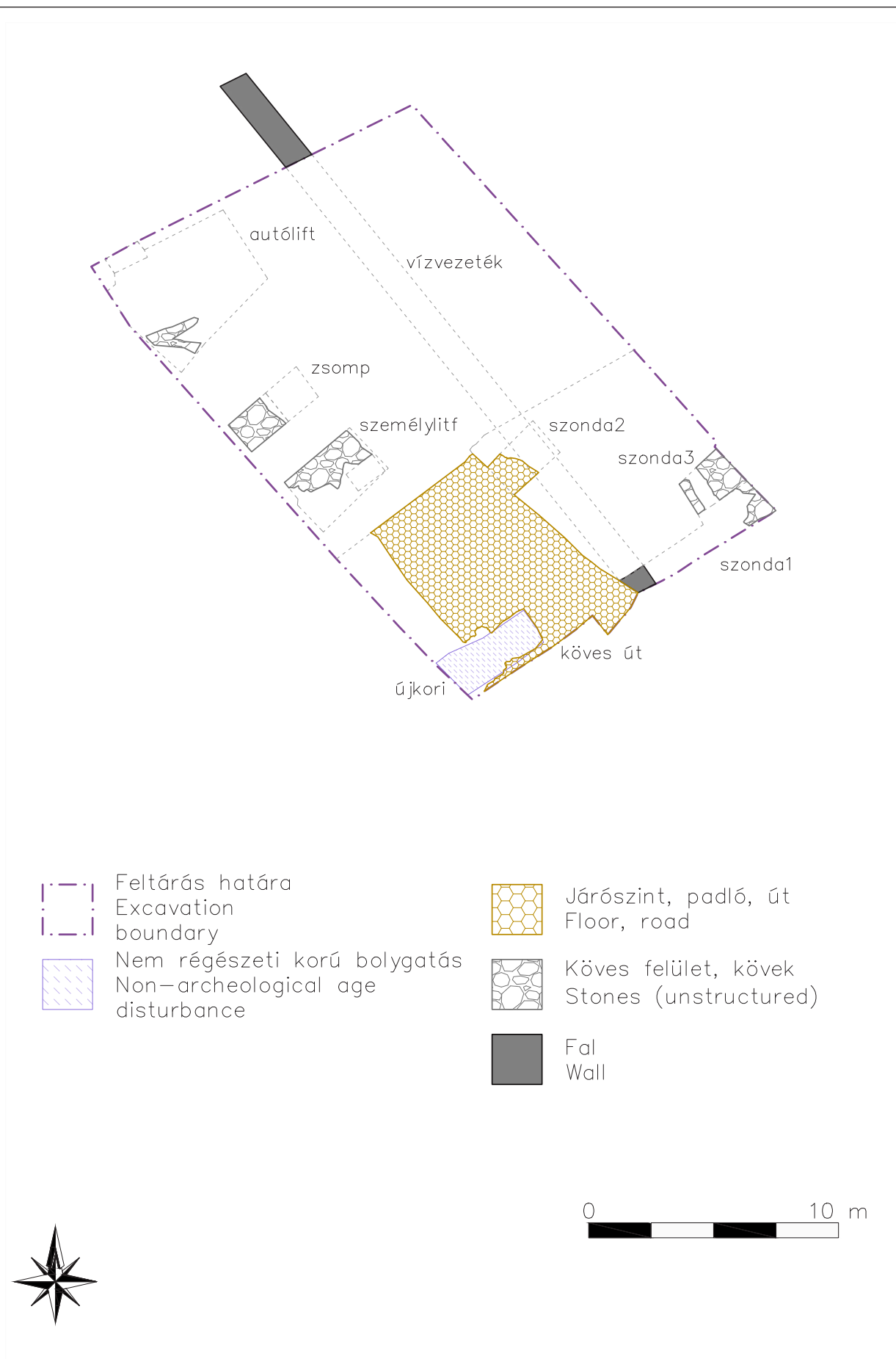
A rétegtani megfigyelések alapján a római kori területhasználat a nagyon sötétszürke színű, réti jellegű, ám addigra kellően kiszáradt talajon indult meg, és leletek révén a Kr. u. 3. századig nehézség nélkül követhető. A római kori építmények omladékát elfedő

plot. A narrow test trench excavated in the southeastern corner of the property aimed to clarify the composition and depth of the archaeological stratigraphy down to the geological substrate. The trench profiles revealed the following stratigraphic sequence (depth values are given relative to the site ground level at 105.20 a.B.S.l.*):

- 0–2.56 m: yellowish-brown fill deposits with sand and clay
- 2.56–2.87 m: light grey flood deposit with strong iron staining
- 2.87–3.45 m: dark grey, compact, soil-rich clay layer
- 3.45–3.65 m: rubble-rich collapse layer containing building debris and stones
- 3.65–4.70 m: very dark grey, meadow-type soil with abundant shell remains
- below 4.70 m: yellowish-white, cemented sedimentary substrate

Based on the stratigraphic observations, Roman-age land use began on the very dark grey mead-

* above Baltic Sea level

2. kép: A részleges feltárás összesítő felszínrajza (Készítette: Lajtos Tamás)

Fig. 2. General plan of the partial excavation (Prepared by Tamás Lajtos)

sötétszürke színű talajréteg alsó részében késő római kori leletanyag is napvilágot látott, a felső regiszterben viszont már csak a középkor hagyatéka képviseltette magát.

A középkor után a terület elöntés alá került. A kiszáradást követően igényesen kialakított, U-alakú árok-kal kísért, szélein nagyobb kövekkel kirakott, kompakt módon kövezett úttest létesült. A kövezett utat a későbbiekben változó színvonalon négyszer újították meg, minden alkalommal kissé eltérő tájolással, és fokozatos, nyugati irányú eltolással. Az ötperiódusú úttest átvágása során nem került elő abszolút kronológia felállítását lehetővé tévő leletanyag. Az első és legigényesebben kivitelezett úttest a középkori szint fölött létesült, legkorábban a kora újkor folyamán. Ennek megfelelően nem lehet azonos az aquincumi *legiotábor* nyugati kapuján kilépő történeti – ma Vörösvárinak nevezett – út kora újkori periódusával, hanem annak keleti házsora mögött futott. Egy részlete az egykori Malom (ma Jazz Loft Lakópark) területén is napvilágot látott (Budai Balogh 2008). Az utolsó útfelület fölött Óbuda 1876. évi térképe már épületeket jelöl, vagyis addigra az úttest teljes egészében föld alá került.

A régészeti beavatkozás során mindössze 11 m² felületen nyílt mód a régészeti szintbe mélyülni. Az innen nyert adatok újfent igazolták a remíz területén már dokumentált római kori beépítést, illetve a késő római kori betemetkezések gyakorlatát a felhagyott külvárosi részeken. A középkori területhasználatot a vízvezeték újabb szakaszának feltárása mellett réteganyag is bizonyítja. A vízvezeték észak felől 103,31 mBf szinten lép be a telekre, és 102,90 mBf szinten távozik dél felé.

A beruházó a régészeti eredmények fényében lemondott a mélygarázsról, helyette egy, a régészeti szint fölött kialakítandó lemezalap létesítését határozta el. A lemezalapból az új tervek szerint mindössze három süllyeszték (autólift: 102,9 mBf, személylift: 102,6 mBf, zsomp: 102,8 mBf) mélyült a régészeti rétegsorba a telek nyugati oldalán.

A három süllyeszték helyén (mindösszesen 35 m²-nyi felületen) november 18–23. között zajlott le a feltárás. A teljes rétegsor újbóli vizsgálatára hivatalosan nem nyílt lehetőség, a beruházó illegális szondáinak kitisztítása után azonban egyértelműen kiderült, hogy a telek nyugati oldalán megváltozott a stratigráfia. A régészeti rétegrend őrizte mintegy 1,8 méter körüli összvas tagságát, de ezen belül a római szint megvastagodott: a második ásónyomtól kezdve mindhárom süllyesztékben megjelent a katonavárosi épületállomány masszív, köves-téglás-*terrazzós* omladéka római kori leletek kíséretében. A középkori szint egyetlen ásónyom vastagságúra, a réti jellegű talaj pedig a felére olvadt.

ow-type soil, which by then had already sufficiently dried out, and could be traced without interruption into the 3rd century AD based on the finds. In the lower part of the dark grey soil layer covering the collapse of Roman structures, Late Roman finds also came to light, whereas in the upper sequence only medieval material was present.

After the medieval period, the area was subject to flooding. Following its desiccation, a compact, paved roadway was established, bordered by a U-shaped ditch and edged with larger stones. The road surface was renewed four times over time, each reconstruction slightly altering its orientation and gradually shifting it westward. No artefacts suitable for establishing an absolute chronology were recovered from the sectioning of this five-phase roadway. The earliest and most carefully constructed road surface was built above the medieval level, at the earliest in the early modern period. Accordingly, it cannot be identified with the early modern period of the historical road exiting the western gate of the Aquincum legionary fortress (today known as Vörösvári Road), but rather ran behind its eastern row of houses. A section of it was also uncovered in the area of the former Mill (today Jazz Loft Residential Complex) (Budai Balogh 2008). By the time of the 1876 map of Óbuda was made, buildings are already indicated above the last road surface, meaning that by then the roadway had been completely buried.

During the archaeological intervention, excavation to archaeological levels was possible on a surface of only 11 m². The data obtained from this area once again confirmed the Roman-age built environment previously documented within the tram depot area, as well as the practice of Late Roman burials in abandoned suburban zones. Medieval land use is evidenced not only by the uncovered further section of the water conduit, but also by stratigraphic material deposits. The water conduit enters the plot from the north at an elevation of 103.31 a.B.S.I. and exits towards the south at 102.90 a.B.S.I.

In light of the archaeological results, the developer abandoned the planned underground garage and instead decided to construct a slab foundation above the archaeological horizon. According to the revised plans, only three recessed elements (car lift: 102.9 a.B.S.I., passenger lift: 102.6 a.B.S.I., sump: 102.8 a.B.S.I.) would extend into the archaeological sequence on the western side of the plot.

Excavation of the three recessed areas (a total of 35 m²) was carried out between 18–23 November. Although official re-excavation of the full stratigraphic sequence was not permitted, cleaning of the developer's unauthorised test pits revealed a clear alteration in the

RÉSZTVEVŐK: Budai Balogh Tibor ásatásvezető régész, Dudás Péter régésztechnikus, Fabó Attila László régésztechnikus, Fábián István geodéta, Kovács Tibor geodéta, Sándor Lajos fémkeresős szakember (Sandax Kft.)

Budai Balogh Tibor

Irodalom:

- Budai Balogh 2008 • Budai Balogh, Tibor: Kutatások az aquincumi katonaváros északnyugati zónájában. (Investigations in the north-western zone of the Aquincum Military Town). *Aquincumi füzetek* 14 (2008) 57–63.
- Fényes 2022 • Fényes, Gabriella: Ókori és középkori vízvezetékek Óbudán. (Aqueducts from Roman and Medieval Ages in Óbuda). *Budapest Régiségei* 52 (2022) 113–143.
- Kirchhof 2007 • Kirchhof, Anita: Új feltárási eredmények a katonaváros északnyugati régiójából I. (New excavation results from the northwestern region of the Military Town I). *Aquincumi füzetek* 13 (2007) 40–65.

stratigraphy on the western side of the plot. The overall thickness of the archaeological sequence remained approximately 1.8 m, but within this the Roman horizon had thickened: from the second spade depth onwards, in all three recesses, the massive stone-, brick-, and *terrazzo*-rich collapse layers of the military town's building stock appeared, accompanied by Roman-age finds. The medieval horizon was reduced to a single spade depth, while the meadow-type soil was reduced by half.

CONTRIBUTORS: Tibor Budai Balogh (lead archaeologist), Péter Dudás (archaeological field technician), Attila László Fabó (archaeological field technician), István Fábián (surveyor), Tibor Kovács (surveyor), Lajos Sándor (metal detector survey, Sandax Ltd.)

Tibor Budai Balogh

References:

- Budai Balogh 2008 • Budai Balogh, Tibor: Kutatások az aquincumi katonaváros északnyugati zónájában. (Investigations in the north-western zone of the Aquincum Military Town). *Aquincumi füzetek* 14 (2008) 57–63.
- Fényes 2022 • Fényes, Gabriella: Ókori és középkori vízvezetékek Óbudán. (Aqueducts from Roman and Medieval Ages in Óbuda). *Budapest Régiségei* 52 (2022) 113–143.
- Kirchhof 2007 • Kirchhof, Anita: Új feltárási eredmények a katonaváros északnyugati régiójából I. (New excavation results from the northwestern region of the Military Town I). *Aquincumi füzetek* 13 (2007) 40–65.